

М.В. МЕРЛЯНОВ,

заслужений працівник культури України,
професор кафедри хореографії
ВП «МФ КНУКіМ»
м. Миколаїв

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Миколаївщина – чудовий, квітучий край, розташований на березі двох річок Південного Бугу та Інгулу, тому часто його називають Прибузьким краєм. З історії Південного Прибужжя відомо, що його заселення розпочалося більш ніж п'ятнадцять тисяч років тому. Останки поселень того часу знайдено близько селищ Анетовки Доманівського району та Пелагеевки Новобузького району.

Першими племенами, про які йде мова в історичних першоджерелах, були киммерійці. Вони жили в Північному Причорномор'ї. На зміну їм прийшли скіфи, потім сармати, готи. В VII сторіччі до н.е. на території Північного Причорномор'я починають виникати давньогрецькі поселення: Борисфеніда – на сучасному острові Березань та Ольвія – біля с. Порутіно Очаківського району.

Античне місто-держава Ольвія (з грецької – «щаслива») представляла собою демократичну республіку з обмеженим рабовласницьким строем. В період розквіту Ольвії матеріальна та духовна культура були на дуже високому рівні. значна частина населення була освіченою. Відомо, що в місті існував театр, в якому ставились трагедії і комедії. В них приймали участь як свої професійні актори, музиканти, поети, так і запрошені.

В наш час Ольвія є античним містом-музеєм давньогрецької культури, яка знаходиться під охороною держави. Вона, як і інші держави Північного Причорномор'я, принесла на наші тереня античну цивілізацію зі всіма її особливостями та досягненнями. Греки, як носії більш високої культури, вплинули, певною мірою на культуру та розвиток місцевих народів.

Сьогодні на Миколаївщині проживає велика кількість греків, які об'єднані в грецьке товариство. Вони зберігають свою культуру, національні традиції, костюм. Розкопки, які ведуться в Ольвії, знахідки архітектури, скульптури, прикладного мистецтва античних тем, балетмейстери області використовують в своїй роботі. Прикладом можуть слугувати: хореографічна феєрія «Народження Афродіти» з репертуару народного ансамблю танцю «Миколаїв» (керівники - Михайло та Ольга Мерлянови), хореографічна сюїта «Фрески Ольвії» у виконанні театру танцю «Ритми планети» (керівники - Василь та Ірина Пак) та інші.

Протягом перших сторіч нашої ери територію краю поступово починають заселяти слов'янські племена. З історіографії відомо, що острів Березань, який

знаходиться на відомому шляху «із варяг у греки», слугував базою для оснастки російських кораблів перед довгим переходом через Чорне море, яке в IX-XIII сторіччі називалося Російським морем. Але з середини XIV сторіччя територію сучасної Миколаївщини оволодіває Литва, а з 1475 року частина земель відходить Польщі, всю іншу територію завойовує Туреччина.

Слід зазначити, що з XVI сторіччя лівобережжя Південного Бугу стає тісно пов'язано з історією козацтва. Довгий час робилися спроби встановити межу між Туреччиною та козацькими землями. І тільки в 1705 році було офіційно підтверджено та уточнено територіальний розподіл.

Запорізьке козацтво в той час ділилося на січових, які жили на Січі, та зимовних козаків, які жили в зимівниках, розташованих по лівому берегу Південного Бугу. В мирний час ці козаки обробляли землю, сіяли зерно, займалися скотарством, обробляли городи, влаштовували пасіки, полювали, ловили рибу, вели дрібну торгівлю і т.і.

З часом із зимівників виникли та вирости сучасні села Миколаївщини: Олександрівка Вознесенського району, Баловне Новоодеського району, Володимирівка Казанківського району і багато інших. Це, в свою чергу, дало змогу стверджувати, що територія сучасної Миколаївщини довгий час була заселена запорізьким козацтвом, яке мало свою культуру, побут, традиції, звичаї. Все це відбилося у хореографічному мистецтві, яке у козаків завжди було оригінальне і неповторне. Танці характеризуються веселою, життєрадісною, трохи іронічною манерою виконання у жінок, гордістю та зухвалістю у козаків, які в мирний час дбали про сім'ю та господарство.

В репертуарі народного ансамблю танцю «Миколаїв» Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (керівники - Михайло та Ольга Мерлянови) існує український народний танець «Бриньківський козачок». Номер створено на основі хореографічного фольклору, притаманному епосі зимовних козаків.

Як було раніше зазначено, у XVI ст. запорізькі козаки проживали на лівобережжі Південного Бугу. Але, під час Кримської війни, вони вимушені були переселитися за пороги Дніпра, нині м. Запоріжжя. Пізніше частина з них переселилася на східний берег Азовського моря, де був створений Бриньківський Кош. Сьогодні Бриньківська станиця знаходиться на північному заході Кубані.

Музичним матеріалом використана кубанська фантазія на теми південноукраїнських козацьких мелодій. В основу танцювального номеру закладено гордість, навіть пихатість козаків та легкі, іронічні відносини між хлопцями та дівчатами

Але повернемося до історії виникнення та заселення Миколаєва. Тільки під час російсько-турецької війни 1781-1791 років, коли виникла необхідність в побудові бойових кораблів для Чорноморського флоту, за приказом Г.О. Потьомкіна у гирлі річки Інгул була закладена суднобудівна верф, яка у 1789 році стала іменуватися м. Миколаїв.

Після поразки Росії в Кримській війні 1853-1856 років Миколаїв перетворився з військово-морського у торгове місто.

При розбудові міста, Миколаївщина почала заселятися різним людством. Кого тут тільки не було! Сюди переводили кріпаків з Центральної України, Росії, Білорусі. До них додавалися бродяги, втікачі серед селян та солдат. Велика кількість полонених турків прийняла російське підданство. Серед ремісників та торгівців було чимало іноземців. Перш за все це вихідці з Польщі – поляки, ополячені українці, євреї, яких було особливо багато. Чимало в Миколаєві оселилося греків, німців, італійців, французів, англоман.

Все це не могло не вплинути на становлення та розвиток культурної спадщини Прибузького краю.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що вироблялися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що в свою чергу, впливає на процес постачання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно пов'язана зі звичаями народу.

Як ми вже зазначали, Південь України за історичними умовами заселений багатьма народами, які переїхали сюди з різних куточків Європи. Це такі народи, як болгари, греки, румуни, німці, чехи і молдавани, цигані, євреї, росіяни, татари та інші.

Протягом віків спілкування між цими народами наклало свій відбиток на національну культуру, на фольклорний матеріал. І хоча в цілому національна культура і фольклорний матеріал залишилися такими, якими вони зародилися в окремій народності, але кожен народ успадковував щось цікаве з народної культури, фольклорного матеріалу іншого народу. Тому і виникло таке споріднення національних культур на Півдні України, що відобразилося також в танцювальному фольклорному матеріалі.

Наприклад, болгари, які переїхали у 1842 році з Адріополя, тікаючи від турецької навали до Херсонської губернії, де в протоці річок Мокра Тернівка та Інгул, що в семи кілометрах від Миколаєва спорудили селище під назвою Тернівка, не знали такого звичаю, як «Меланка», але спостерігаючи за

«Меланкою», українців, вони перейняли її основу: переодягання у звірів та домашніх тварин.

Якщо українці водили «Меланку» трьома групами: дівчата окремо, хлопці окремо та «козоводи» десь від семи до десяти хлопців, а потім, в кінці, збиралися в одній хаті гуляли всі разом, то болгари, як сказано раніше, водили «Меланку» всі разом: і хлопці, і дівчата, і називали її не «Меланка», а «Маланка».

Болгари привезли з собою перед весільний звичай, який називається

«На долнуто кладинче», що в перекладі означає «На нижній криниці», бо у кожного болгарина на кінці городу завжди стояла криниця, тому й така назва. Перед весіллям молода дівчина іде до нижньої криниці і вмивається холодною

водою та причісує волосся. Молодий парубок ховається та спостерігає за дівчиною, побачивши його вона тікає: «Ти не тікай від мене, я і з матінкою твоєю балакав, я і з батьком твоїм вино пив». Цей звичай сподобався українцям і вони взяли за основу сюжет цього дійства та додали свою лексику українського танцю.

На болгарській мові це буде звучати так:

«Сношты утыдах мали ле, мали ле,
На долнуто коадынче, кладынче.
Там заварых мали ле, мали ле,
Едно малко мумиче, мумиче.
Едно малко мумиче, мумиче,
Едно гарно гаргинче, гаргинче.
На бел каман стояши, стотяши,
Бело лицо мыяши, мыяши.
Ти не бегай малку мумиче, мумиче
Ясм сос майките уртувал, уртувал.
Сос майкете уртувал, уртувал,
Сос таткуты вину пил, вину пил»

В перекладі на українську мову:

«З ранку пішов тра-ля-ля, тра-ля-ля
На нижню криницю, криницю.
Там застав тра-ля-ля, тра-ля-ля
Одну маленьку дівчину, дівчину.
Одну гарну галочку, галочку.
На білому камені стояла, стояла,
Біле лице мила, мила.
Ти не тікай, маленька дівчина, дівчина,
Я з матір'ю балакав, балакав,
Я з матір'ю балакав, балакав,
Я з батьком вино пив, вино пив».

Цей фольклорний матеріал, але більш поширений, розповіла та показала дію і танцювальні рухи у 1993 році мешканка с. Тернівка 1904 року народження Дар'я Недо. Матеріал був оброблений доповідачем Мерляновим Михайлом Васильовичем і увійшов до репертуару народного ансамблю танцю «Миколаїв» МФ КНУКіМ у формі вокально-хореографічної композиції «На долнуто кладинче». На першому Всеукраїнському огляді-конкурсі фольклорних колективів у 1993 році в м. Києві твір став переможцем, був записаний на відео і може бути продемонстрований.

На стику Миколаївської (Кривоозерський та Первомайський райони), Одеської (Любашівський район) і Кіровоградської (Гайворонський район) областей живуть українці, молдавани, росіяни та інші. Але цікаве це місце тим, що в обряді українського весілля, на якому обов'язково обираються з числа близьких родичів «Нанаш» і «Нанашка» (як почесні батьки), які стають розпорядниками весілля (перев'язують рушниками, хустками). Навіть

українські страви мають молдавську назву. Наприклад «бігуз» - тушкована капуста.

Танці на українському весіллі складаються з українських та молдавських рухів. Наприклад, на цьому весіллі побутує така пісня, яку і витанцьовують. Заспів український, а приспів молдавський:

Заспів: Дощ іде, дощ іде

Кум Гаврило десь іде.

Приспів: Тара ра-ра й ра-ра

Заспів: Під пахвою кусок сала,

Щоб кума краще пристала

Приспів: Тара ра-ра й ра-ра

Заспів: Кум кумі дуже рад,

Завів куму в виноград.

Приспів: Тара ра-ра й ра-ра

Заспів: Їж кума котрі ягодки солодкі,

Котрі гірки - для моєї жінки.

Приспів: Тара ра-ра й ра-ра

На заспіві гості весілля виконують українські рухи: вихиляси, тинки, голубці, присядки тощо, а на приспіві виконують молдавські рухи: переступання, вибивання, доріжку плетену, виніс ноги вперед в attitude з прискоком тощо.

Підводячи підсумок, маємо зауважити, що Прибузький край об'єднував національну культуру різних народів, що мешкають на цій території. Всі вони зберігають індивідуальність та самобутність, але проживаючи поряд, вони неодмінно впливають на культуру один одного і запозичують краще, найцікавіше.